

ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СПРАВІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА ЗАХИСТ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ЯК СКЛАДОВА ФУНКЦІЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

REVIEW OF A COURT DECISION ON AN ADMINISTRATIVE CASE IN ENSURING THE RIGHT TO DEFENSE IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS AS A COMPONENT OF THE JUDICIAL REVIEW FUNCTION

Коровченко С.В., здобувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

Метою статті є визначення змісту перегляду судового рішення в адміністративній справі у забезпеченні права на захист у порядку адміністративного судочинства. Визначено, що в сфері публічно-управлінських правовідносин адміністративний судовий контроль є тим достатньо дієвим засобом, що здатен забезпечити мінімізацію свавілля органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, і таким чином урівноважити поділ публічної влади. Підкреслено, що судовий контроль розуміється як певне багатоаспектне комплексне правове явище, яке містить саму сутність судової влади, але при цьому має певні риси зобов'язуючої юрисдикційної діяльності органів держави. Визначено, що зміст судового контролю, що відбувається в межах адміністративного судочинства полягає у встановленні критеріїв відповідності вимогам законності та верховенства права у рішеннях, діях чи бездіяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, що дозволяє у разі наявності порушень суду скасувати відповідні прояви владно-управлінської діяльності. Підкреслено, що здійснення функції судового контролю не обмежується лише перевіркою відповідності дотримання критеріїв правомірності та законності, комплексності та обґрунтованості як індивідуальних правових актів, так і нормативних актів. Акцентовано, що здійснення функції судового контролю безпосередньо пов'язується із здійсненням функції правосуддя, тобто не є пріоритетом діяльності адміністративного суду, як це є характерним для діяльності інспекційних органів державної влади. Зроблено висновок, що реалізація судового контролю залежить від прояву ініціативи з боку особи, права чи інтереси якої було порушено, однак при цьому в окремих випадках така ініціатива може походити від особи, що представляє інтереси іншої особи.

Ключові слова: право на судовий захист, адміністративне судочинство, адміністративний позов, перегляд судових рішень за ново-виявленими обставинами, нормативно-правове регулювання.

The purpose of the article is to determine the content of the review of a court decision on an administrative case in ensuring the right to defense in administrative proceedings. It is determined that in the sphere of public-management legal relations, administrative judicial review is a fairly effective means capable of ensuring the minimization of arbitrariness of executive authorities and local governments, and thus balancing the division of public authority. It is emphasized that judicial review is understood as a certain multi-aspect complex legal phenomenon containing the very essence of judicial power, but at the same time having certain features of the binding jurisdictional activity of state bodies. It is determined that the content of judicial review, which occurs within the administrative proceedings, consists in establishing criteria for compliance with the requirements of legality and the rule of law in decisions, actions or inactions of central and local executive authorities, local government bodies, their officials, which allows, in the presence of violations, the court to cancel the corresponding manifestations of government and administrative activity. It is emphasized that the implementation of the judicial review function is not limited to checking compliance with the criteria of legality and legality, complexity and validity of both individual legal acts and regulatory acts. It is emphasized that the implementation of the judicial review function is directly related to the implementation of the justice function, that is, it is not a priority for the administrative court, as is typical for the activities of inspection bodies of state power. It is concluded that the implementation of judicial review depends on the manifestation of initiative on the part of the person whose rights or interests have been violated, however, in some cases such initiative may come from a person representing the interests of another person.

Key words: right to judicial protection, administrative proceedings, administrative claim, review of court decisions based on newly discovered circumstances, legal regulation.

Постановка проблеми. В сфері публічно-управлінських правовідносин адміністративний судовий контроль є тим достатньо дієвим засобом, що здатен забезпечити мінімізацію свавілля органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, і таким чином урівноважити поділ публічної влади.

Судовий контроль розуміється як певне багатоаспектне комплексне правове явище, яке містить саму сутність судової влади, але при цьому має певні риси зобов'язуючої юрисдикційної діяльності органів держави [1, с. 20].

Доволі поширеним є підхід до розуміння судового контролю як певної сукупності повноважень, що використовується судом задля визначення відповідності дотримання критеріїв правомірності у діях, рішеннях чи бездіяльності особи [2, с. 3]. І таким чином в межах такого підходу функція судового контролю є складовою функцією здійснення правосуддя. В межах дещо протилежного підходу визначається, що судовий контроль має розумітися як відокремлена функція, яку не можна ототожнювати із функцією здійснення правосуддя [3, с. 12]. До кола факторів, що аргументують останній підхід, де судовий контроль розуміється як відокремлена функція судової влади, відносяться передусім підстави, що з точки зору процедури

регулювання справи по суті та процедури розгляду заяв щодо перегляду судового рішення (як в порядку апеляції чи касації, так і в порядку перегляду справи через нововиявлені чи виключні обставини) є відмінними, мають певні особливості, і отже інша процесуальна форма є підставою для виокремлення іншої функції судової влади [4].

До ознак судового контролю як правового явища відносяться [5]: його незалежність від діяльності підконтрольних суб'єктів; здійснення оцінки дій підконтрольних суб'єктів з точки зору дотримання вимог законності та верховенства права; допустимості правомірного втручання в управлінську та організаційну діяльність підконтрольних суб'єктів; його поширення лише на визначено контрольною діяльністю коло суспільних відносин; допустимість з боку суду ініціювання здійснення функцій судового контролю; чітка регламентація процедури, засобів та методів контрольної діяльності на законодавчому рівні.

Однак при цьому необхідно зазначити, що попри встановлені процедурні особливості, що характеризують перегляд судового рішення варто акцентувати, що його здійснення передусім пов'язується із забезпеченням саме права особи на судовий захист, дієвість судового способу забезпечення прав і свобод людини, тобто за його функ-

ціональним змістом перегляд розуміється як складова функції здійснення правосуддя, і не повинна розумітися як окрема функція.

Стан наукової розробки проблеми. Окремі питання встановлення специфіки перегляду судових рішень досліджувались у публікаціях В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, В.М. Бевзенка, Л. О. Богословської, Ю.А. Волкової, М.Ю. Віхляєва, І.П. Голосніченка, О.Ю. Дрозда, О.Ю. Дубинського, Т. О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, Р.О. Куйбіди, О. В. Кузьменко, Д.В. Лученка, Ю.О. Легези, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, О.М. Пасенюка, Ю.С. Педька, В.Г. Перпелюка, А.О. Селіванова, В.С. Стефанюка, М.М. Тищенко, Є.В. Курінного, Р.В. Миронюка, А.А. Шарая та ін..

Метою статті є визначення змісту перегляду судового рішення в адміністративній справі у забезпеченні права на захист у порядку адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Із моменту створення системи адміністративних судів в Україні необхідно відзначити було значно підвищено ефективність здійснення функції судового контролю за діяльністю органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Зміст судового контролю, що відбувається в межах адміністративного судочинства полягає у встановленні критеріїв відповідності вимогам законності та верховенства права у рішеннях, дія чи бездіяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, що дозволяє у разі наявності порушень суду скасувати відповідні прояви владно-управлінської діяльності.

Необхідно підкреслити, що здійснення функції судового контролю не обмежується лише перевіркою відповідності дотримання критеріїв правомірності та законності, комплексності та обґрунтованості як індивідуальних правових актів, так і нормативних актів.

Варто акцентувати, що здійснення функції судового контролю безпосередньо пов'язується із здійсненням функції правосуддя, тобто не є пріоритетом діяльності адміністративного суду, як це є характерним для діяльності інспекційних органів державної влади.

Особливостями здійснення судового контролю в адміністративному процесі є: інструментом дотримання законності у державі; реалізія під час врегулювання публічно-правових спорів; встановлена процесуальна форма та порядок його здійснення; ухвалення судового рішення, що відображує зміст здійсненої функції судового контролю як функції правосуддя.

Варто підкреслити, що судовий контроль за своїм змістом є найбільш неупередженим, а відтак вбачається як один із найбільш ефективних форм забезпечення дотримання законності та принципів верховенства права [6, с. 220].

Реалізація судового контролю залежить від прояву ініціативи з боку особи, права чи інтереси якої було порушено, однак при цьому в окремих випадках така ініціатива може походити від особи, що представляє інтереси іншої особи. Зокрема, мова йде про дії прокурора в інтересах держави чи в інтересах громади, у разі коли спостерігається низька ефективність діяльності суб'єкта владних повноважень, що є носієм певних зобов'язань в окремих сферах суспільного життя.

Створення нормативної можливості із оскарження особою будь-якого рішення, дії чи бездіяльності органу державної та місцевої виконавчої влади чи носія делегованих владних повноважень до адміністративного суду у разі публічно-управлінського характеру спору, або до суду цивільної чи господарської юрисдикції – у разі захисту приватно-правового інтересу, є гарантією панування верховенства права в суспільстві та країні [7, с. 140].

Саме в цьому аспекті доцільно наголосити на необхідності існування саме незалежної адміністративної юстиції з огляду на те, що, по-перше, адміністративна юстиція – це

особлива юстиція. Своїми завданнями та функціями вона суттєво відрізняється від загальних судів: захищає людину від посягань на її права і свободи з боку публічної влади, а нерідко – і від відвертого владного свавілля. По-друге, особливості завдань і функцій адміністративної юстиції обумовлюють специфіку адміністративного судочинства – інституту доказування в адміністративному суді (зокрема, тягара доказування); принципів адміністративного судочинства (поєднання принципу змагальності з пошуковим, дослідницьким принципом, суттєві особливості принципу диспозитивності тощо); судової аргументації ухвалених рішень (переважання в ній раціональних моментів і логічних побудов, мінімізація впливу психологічних факторів і прийомів ораторського мистецтва тощо).

Більше того враховуючи ч. 2 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у межах ВС функціонує Велика Палата. У цьому сенсі доволі таки показовими є положення ч. 3 ст. 23 та ч. 3 ст. 292 КАС України, що визначають випадки, коли Велика Палата виступає апеляційною інстанцією щодо рішень КАС ВС. Це є доволі таки парадоксальною ситуацією, адже за своєю сутністю Верховний Суд переглядає власні рішення як суд апеляційної інстанції, що загалом викликає запитання з позиції потреби забезпечення безсторонності та неупередженості здійснення адміністративними судами правосуддя. Крім того до ВП ВС входять фахівці з різних галузей права (господарського, кримінального, цивільного), а не тільки адміністративного, що подекуди ускладнює процес розгляду справи.

Метою запровадження в Україні адміністративного судочинства й утворення адміністративних судів було гарантування права кожного оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що забезпечує реалізацію конституційного принципу відповідальності держави за свою діяльність перед людиною.

На сучасному етапі розвитку нашої держави незалежність судової влади лише обростає реальними механізмами забезпечення. Безумовно, проблема охорони прав і свобод громадян від незаконних дій і рішень з боку суб'єктів владних повноважень завжди буде актуальною. Відносини, в яких одна сторона володіє владними повноваженнями, а інша – фізична або юридична особа, в основі мають певні протиріччя, причиною яких є «перевага» на користь більш «сильної» сторони, яка має владні повноваження. Задля забезпечення рівності сторін у цьому разі потрібен особливий механізм захисту інтересів «слабшої» сторони праввідносин. Одним із таких механізмів є адміністративне судочинство.

Тому адміністративну юстицію варто розглядати як надзвичайно важливий процесуально-правовий інструмент у сфері повноцінного захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, а діяльність держави повинна бути спрямована на забезпечення дотримання всіх установлених прав і свобод людини і громадянина.

При цьому система судочинства теж не може бути позбавлена помилок, суб'єктивізму, попри прагнення подолання таких явищ та постійне її удосконалення, що обумовлює необхідність наявності процедур із здійснення перегляду судових рішень, що допускається у порядку апеляційного оскарження рішення суду, у порядку ініціювання касаційного оскарження рішення суду, а також у порядку перегляду судового рішення через нововиявлені чи виключні обставини [8, с. 96].

Окремі питання встановлення специфіки перегляду судових рішень досліджувались у публікаціях В.М. Бевзенка, Л.О. Богословської, Ю.А. Волкової, Т. О. Коломоєць, О.В. Кузьменко, Ю.О. Легези, Є.В. Курінного, Р.М. Мельника, А.А. Шарая та ін. Варто підкреслити, що проблематика перегляду судових рішень здебільшого досліджувалась в межах цивільно-процесуальних досліджень, зокрема, варто виокремити дисертацію Д.О. Менюк

на тему «Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у цивільному процесі України» (2021 рік), де встановлено на підставі аналізу практики ЄСПЛ аргументовано, що перегляд судового рішення, що набрало законної сили, не порушує принцип правової визначеності, якщо законодавством держави передбачено: підстави для перегляду судового рішення, що набрало законної сили; коло осіб, які мають право звертатись за переглядом; строки звернення за переглядом; процедуру перегляду судового рішення, що набрало законної сили [9, с. 35–40]. Крім того вченою обґрунтовується, що необхідним є розуміння права на перегляд судового рішення як «передбаченої нормами цивільного процесуального законодавства міри можливої поведінки особи з метою захисту прав, свобод та законних інтересів, що полягає у зверненні особи до суду за повторним розглядом справи,

судове рішення у якій набрало законної сили, за наявності підстав та у порядку, передбаченому законодавством» [9, с. 67; 10].

Але при цьому акцентуємо наявність певних наукових прогалин із здійснення комплексного дослідження проблематики перегляду судового рішення у порядку адміністративного судочинства, що виникає на підставі нововиявлених обставин, що означає актуальність та практичну затребуваність цієї дисертації.

Отже, доцільним є висновок про те, що наявність різноманітних форм перегляду судових рішень в адміністративному процесі функціонально спрямовується на створення умов для відновлення порушеного права, належної реалізації інтересу, що пов'язується із скасуванням незаконного судового акта чи його зміною у частині, що є необґрунтованою та незаконною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики : навч. посіб. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/books>
2. Кондратьев О. В. Організаційно-правові проблеми судового контролю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 32 с
3. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2009. 197 с.
4. Хотенець П. В. Форми реалізації функції судового контролю в господарському судочинстві. URL: <http://www.hr.arbitr.gov.ua/sud5023/publication/88503>
5. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2009. 197 с.
6. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.
7. Русанова В. Б. Оскарження в суді постанов у справах про адміністративні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2015. 200 с.
8. Маринів В. І. Історія інституту перегляду судових рішень в порядку апеляції і касації. *Юрист України*. 2014. № 1(26). С. 96–103.
9. Менюк Д. О. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у цивільному процесі України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (08 – Право). К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2021. 254 с.
10. Drozd Oleksii, Dorokhina Yuliia, Leheza Yuliia, Smokovych Mykhailo, Zadyraka Natalia. Cassation filters in administrative judicial procedure: a step in a chasm or a novel that ukrainian society expected? *Amazonia investiga*. Volume 10 - Issue 40: 222-232 / April, 2021. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.40.04.22>